

EIROPAS KOMISIJA

Strasbūrā, 18.4.2012.
SWD(2012) 95 final

KOMISIJAS DIENESTU DARBA DOKUMENTS

**par individuālo un māsaimniecības pakalpojumu nodarbinātības potenciāla
izmantošanu**

Pavaddokuments

**KOMISIJAS PAZIŅOJUMS EIROPAS PARLAMENTAM, PADOMEI, EIROPAS
EKONOMIKAS UN SOCIĀLO LIETU KOMITEJAI UN REĢIONU KOMITEJAI**

Virzoties uz ekonomikas atlabšanu ar daudzām jaunām darba vietām

{COM(2012) 173 final}
{SWD(2012) 90 final}
{SWD(2012) 92 final}
{SWD(2012) 93 final}
{SWD(2012) 96 final}
{SWD(2012) 97 final}
{SWD(2012) 98 final}
{SWD(2012) 99 final}
{SWD(2012) 100 final}

KOMISIJAS DIENESTU DARBA DOKUMENTS

par individuālo un mājsaimniecības pakalpojumu nodarbinātības potenciāla
izmantošanu

Pavaddokuments

KOMISIJAS PAZIŅOJUMS EIROPAS PARLAMENTAM, PADOMEI, EIROPAS
EKONOMIKAS UN SOCIĀLO LIETU KOMITEJAI UN REĢIONU KOMITEJAI

Virzoties uz ekonomikas atlabšanu ar daudzām jaunām darba vietām

SATURS

1.	IEVADS	3
2.	INDIVIDUĀLO UN MĀJSAIMNIECĪBAS PAKALPOJUMU DEFINĒŠANA UN NOVĒRTĒŠANA	4
3.	DARBA TIRGUS UN RĪCĪBPOLITIKAS PROBLĒMAS	10
4.	TURPMĀKĀ RĪCĪBA	16

Atruna: Šis dokuments ir Eiropas Komisijas dienestu darba dokuments informatīviem mērķiem. Tas neatspoguļo Komisijas oficiālo nostāju par šo jautājumu, nedz arī izsaka pieņēmumus par tās iespējamo nostāju.

1. IEVADS

Lai radītu darba iespējas fiskālās konsolidācijas laikā un veicinātu 20–64 gadus vecu iedzīvotāju nodarbinātības līmeņa paaugstināšanos līdz 75 % līdz 2020. gadam¹, Gada izaugsmes pētījumā par 2012. gadu tika uzsvērts, ka dalībvalstīm vajadzētu piešķirt prioritāti centieniem “izstrādāt iniciatīvas, kuru mērķis ir attīstīt nozares ar augstu nodarbinātības potenciālu, tostarp resursu izmantošanas ziņā efektīvā ekonomikā ar zemu CO2 emisiju līmeni (“zaļās darbavietas”), veselības aprūpes un sociālo pakalpojumu nozarēs (“baltās darbavietas”), kā arī citu pakalpojumu sniegšanā indivīdiem un māsaimniecībām un digitālajā ekonomikā”². Stratēģijas “Eiropa 2020” pamatiniciatīvas “Jaunu prasmju un darba vietu programma”³ mērķis ir sniegt ieguldījumu 2020. gadam izvirzīto mērķu sasniegšanā, uzlabojot prasmju pilnveidošanu, plānošanu un atbildmi.

Darbībām, kas veicina ģimeņu un indivīdu labklājību mājās, piemēram, aprūpes pakalpojumiem un māsaimniecības pakalpojumiem, ir ievērojams darba vietu radīšanas potenciāls. Māsaimniecības aprūpes pakalpojumi ir daļa no “baltajiem darbiem” tāpat kā veselības aprūpes pakalpojumi un aprūpes pakalpojumi stacionāros, savukārt māsaimniecības pakalpojumi šajā kategorijā ietilpst tikai daļēji. Paredzams, ka pieprasījums pēc aprūpes un māsaimniecības pakalpojumiem visās dalībvalstīs palielināsies svarīgas tendences dēļ, proti, sabiedrības novecošanas dēļ, un ka vienlaikus samazināsies potenciālo aprūpētāju skaits ģimeņu lokā.

Daudzās dalībvalstīs individuālie un māsaimniecības pakalpojumi rīcībpolitikas debatēs bieži vien tiek minēti kā iespējama atbilde uz turpmāk minētajiem jautājumiem.

- **Labāks līdzsvars starp darbu un privāto dzīvi**, ko var sasniegt, mājās veicamos ikdienas pienākumus, kā arī bērnu un vecu cilvēku aprūpes veikšanu vairāk uzticot ārējiem pakalpojumu sniedzējiem. Pieejami aprūpes pakalpojumi par saprātīgu maksu ir arī svarīgs priekšnosacījums tam, lai palielinātos sieviešu iesaistīšanās darba tirgū.
- **Darba iespēju radīšana** samērā mazkvalificētiem cilvēkiem, jo īpaši māsaimniecības pakalpojumu jomā, ar nelielām publisko finanšu izmaksām, veicinot māsaimniecības pakalpojumu sniegšanu oficiālajā ekonomikā, nevis ēnu ekonomikā. Darba vietu radīšana ir arī svarīgs faktors, izvērtējot dažādu ilgtermiņa aprūpes iespēju izmaksas.
- **Aprūpes kvalitātes uzlabošana**, pateicoties tam, ka darbaspēkam ir atbilstošas prasmes un pieejami labi darba apstākļi, kā arī piemērojot kvalitātes pārbaudes pakalpojumu sniedzējiem.

Šo pakalpojumu pārvirzīšana no ēnu ekonomikas uz oficiālo ekonomiku arī veicinās mikrouzņēmumu un MVU izveidi un izaugsmi, ņemot vērā arī to, ka daudzus no šiem pakalpojumiem sniedz pašnodarbinātas personas un mazi un vidēji uzņēmumi.

Lai gan nodarbinātība individuālo un māsaimniecības pakalpojumu jomā ir katras atsevišķas dalībvalsts atbildībā, ir lietderīgi šo jautājumu apsvērt visām dalībvalstīm kopā, jo tām visām

¹ http://ec.europa.eu/europe2020/index_lv.htm

² http://ec.europa.eu/europe2020/reaching-the-goals/monitoring-progress/annual-growth-surveys/index_lv.htm

³ <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=lv&catId=958>

jārisina vienādas problēmas. Paraugprakses, analīzes un pieredzes apmaiņa varētu veicināt pareizo risinājumu rašanu problēmām, kas pašlaik ir aktuālas šajā ekonomikas jomā, kā arī nākotnes vajadzībām, kuras rodas demogrāfiskās attīstības rezultātā. Atbilstoši subsidiaritātes principam Komisijas dienesti iesniedz šo dokumentu apspriešanai visām ieinteresētajām personām, jo īpaši valstu iestādēm, sociālajiem partneriem, pakalpojumu izmantotājiem un sniedzējiem.

2. INDIVIDUĀLO UN MĀJSAIMNIECĪBAS PAKALPOJUMU DEFINĒŠANA UN NOVĒRTĒŠANA

Šajā dokumentā “individuālie un mājsaimniecības pakalpojumi” (turpmāk “IMP”) attiecas uz daudzām un dažādām darbībām, kuras veicina ģimeņu un indivīdu labklājību mājās, — bērnu aprūpi (turpmāk “BA”), ilgtermiņa aprūpi (turpmāk “IA”), ko nodrošina veciem cilvēkiem un personām ar invaliditāti, uzkopšanas pakalpojumiem, nodarbībām ar nesekmīgiem skolēniem, remontdarbiem mājās, dārzkopības pakalpojumiem, IKT atbalstu u. c.

Pamatojoties uz pieejamo statistikas informāciju, mēs varam norādīt tikai aptuveno IMP aptvērumu *NACE*⁴ klasifikācijā un oficiālās nodarbinātības līmeni šajā jomā, kas tiek lēsts 7,5 miljonu darba vietu apmērā.

BA un IA, ko nodrošina veciem cilvēkiem un cilvēkiem ar invaliditāti, ir sociālie pakalpojumi, kurus bieži vien sniedz sociālās ekonomikas dalībnieki, un tiem ir būtiska nozīme sociālās kohēzijas saglabāšanā. Parasti tos uzskata par vispārējas nozīmes pakalpojumiem un bieži finansē no valsts budžeta. ES līmenī kā daļa no atvērtās koordinācijas metodes (turpmāk “AKM”) sociālās aizsardzības un sociālās integrācijas jomā⁵ notiek rīcībpolitikas koordinācija attiecībā uz šo sociālo pakalpojumu sniegšanu. Konkrēti attiecībā uz IA Sociālās aizsardzības komiteja 2008. gada aprīlī pieņēma īpašu ziņojumu par IA un sāka turpmākas apspriedes par iespējām, ko ir vērts izpētīt saistībā ar IA problēmām. Turklāt BA un IA, kopā ar citiem vispārējas nozīmes pakalpojumiem, ir bijušas galvenais temats debatēs par iekšējā tirgus un konkurences noteikumu piemērošanu — šajā saistībā Komisija 2011. gada decembrī pieņēma tādu priekšlikumu kopumu, kas ļauj nostiprināt sociālos apsvērumus publiskajā iepirkumā, un ierosināja jaunu, vienkāršotu valsts atbalsta režīmu⁶. Visbeidzot, Komisija Sociālās aizsardzības komitejā ir veicinājusi brīvprātīgās Eiropas kvalitātes sistēmas sociālo pakalpojumu jomā⁷ attīstību; minētā sistēma būtu jāizmanto kā atsauce šo pakalpojumu definēšanā, nodrošināšanā, novērtēšanā un kvalitātes uzlabošanā.

Individuālajiem un mājsaimniecības pakalpojumiem no nodarbinātības rīcībpolitikas viedokļa ir vairākas interesantas iezīmes :

⁴ Šīs darbības attiecas uz vairākām *NACE* sadaļām vai to daļām, jo īpaši *NACE* 2. red., 88 (sociālā aprūpe bez izmitināšanas), 97 (mājsaimniecību kā darba devēju darbība ar algotā darbā nodarbinātām personām), 96 (pārējo individuālo pakalpojumu sniegšana), 82.99 (pārējās citur neklasificētas uzņēmējdarbības veicināšanas palīgdarbības) un 78 (darbaspēka meklēšana un nodrošināšana ar personālu).

⁵ <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=755&langId=en>

⁶ Konkrētos valsts atbalsta noteikumus par vispārējas tautsaimnieciskas nozīmes pakalpojumiem sk. vietnē http://ec.europa.eu/competition/state_aid/overview/public_services_en.html. Sk. arī Paziņojumu par vispārējas nozīmes speciālajiem pakalpojumiem “Kopiēnas Lisabonas programmas īstenošana: Vispārējas nozīmes sociālie pakalpojumi Eiropas Savienībā”, COM(2006) 177, 2006. gada 26. aprīlis; paziņojumu “Vispārējas nozīmes pakalpojumi, tostarp vispārējas nozīmes sociālie pakalpojumi: jauns Eiropas uzdevums”, COM(2007) 725, 2007. gada 20. novembris; pirmo un otro divgadu ziņojumu par vispārējas nozīmes sociālajiem pakalpojumiem (SEC(2008) 2179, 2008. gada 2. jūlijs, un SEC(2010) 1284, 2010. gada 22. oktobris); Rokasgrāmatu par to, kā vispārējas tautsaimnieciskas nozīmes pakalpojumiem un jo īpaši vispārējas nozīmes sociālajiem pakalpojumiem piemērojami Eiropas Savienības noteikumi valsts atbalsta, publisko iepirkumu un iekšējā tirgus jomā, SEC(2010) 1545 galīgā redakcija, 2010. gada 7. decembris; paziņojumu “Vispārējas nozīmes pakalpojumu kvalitātes sistēma Eiropā”, COM(2011) 900, 2011. gada 20. decembris.

⁷ SPC/2010/10/8 galīgā redakcija.

- zems importa līmenis (vietējā mērogā veiktas darbības), kas nozīmē zemu importa zudumu valsts intervences gadījumā;
- augsts nodarbinātības līmenis, kas nozīmē potenciāli būtisku ietekmi uz darba vietu radīšanu valsts atbalsta gadījumā;
- dažādi tehnisko prasmju prasību līmeņi (“dari pats” iespējas dažās jomās, augstas prasības aprūpes gadījumā), bet vispārīgi — vajadzība pēc pienācīga e-prasmju līmeņa un labām saskarsmes un sociālajām prasmēm;
- zema produktivitāte dažiem saistītajiem pienākumiem, bet netiešās produktivitātes potenciāls palielinās, ja IMP klienti spēj vairāk koncentrēties uz savu darbu, kam ir augstāka produktivitāte;
- ņemot vērā nedeklarētu darbinieku pārsvaru šajās nozarēs, valsts intervence, visticamāk, neveicinās nodarbinātības pārvirzi no citām nozarēm;
- arvien lielāks pieprasījums pēc šiem pakalpojumiem sabiedrības novecošanas dēļ un vajadzība palielināt sieviešu iesaistīšanos darba tirgū; IMP darbības palīdz uzlabot līdzsvaru starp darbu un privāto dzīvi, kā arī radīt atpelnošu ietekmi, palielinoties darba stundu skaitam vai cilvēkiem atgriežoties darba tirgū.

IMP tradicionāli sniedz mājsaimniecības un mājsaimniecībās, galvenokārt sievietes. Daļa no šiem pienākumiem tika pakāpeniski uzticēta ārējiem pakalpojumu sniedzējiem ārpus mājām (ēdināšana, veļas mazgāšana, dienas bērnudārzi, kā arī veciem cilvēkiem paredzētas iestādes) vai ārējiem pakalpojumu sniedzējiem mājās, kurus mājsaimniecība tieši vai netieši nodarbina. Kā minēts iepriekš, IA un BA organizēšanā un finansēšanā kā sociālās rīcībpolitikas instruments ir iesaistītas arī valsts iestādes.

Mājsaimniecībās sniegtie IMP

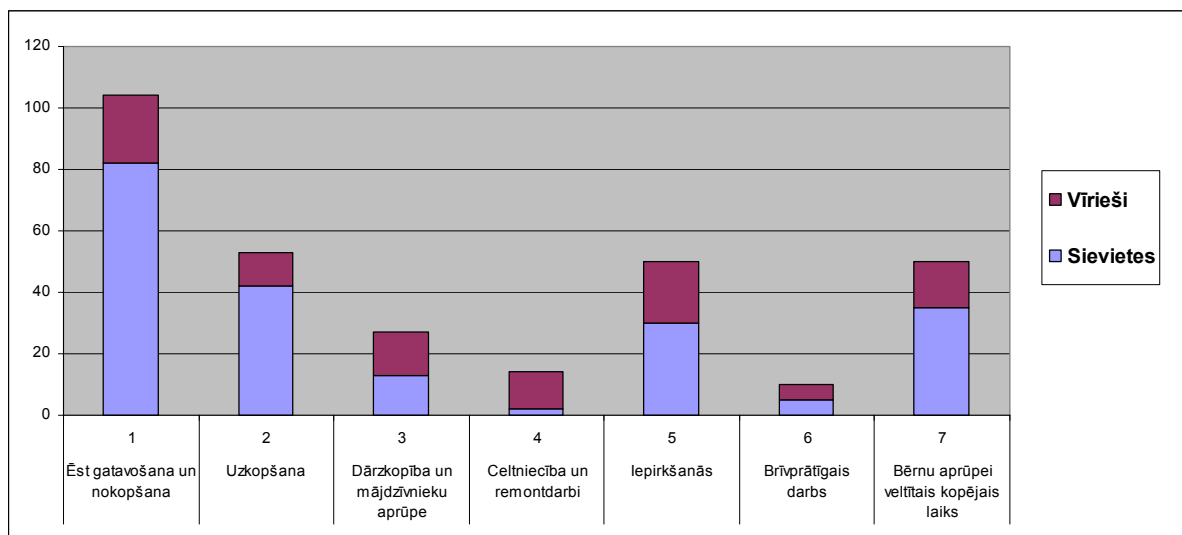
ESAO⁸ aplēses liecina, ka mājsaimniecībās dzīvojošie pieaugušie ESAO dalībvalstīs **mājsaimniecības darbiem un aprūpei atvēl vidēji 2,5 stundas dienā**. Sievietes daudz vairāk iesaistās šādu darbu veikšanā (3,5 stundas) salīdzinājumā ar vīriešiem (1,5 stundas) (sk. 1. attēlu). Vislielāko daļu neapmaksāta darba veido ierastie mājsaimniecības darbi (ēst gatavošana, uzkopšana, dārzkopība un mājas uzturēšana) un aprūpes darbības.

Pieņemot, ka katrs no 331 miljona ES iedzīvotājiem vecumā no 15 līdz 65 gadiem (aktīvie un neaktīvie) mājsaimniecības darbiem un aprūpei velta 2,5 stundas dienā, tas nozīmē +/- 830 miljonus mājsaimniecības darba stundu dienā ES jeb gandrīz 100 miljonus pilna laika ekvivalentu. Dažu šo darbību uzticēšana ārējiem pakalpojumu sniedzējiem varētu būt nozīmīgs jaunu darba vietu radīšanas avots (pašnodarbinātība, MVU izveide vai attīstīšana).

1. attēls. Minūtes dienā, ko konkrētajai darbībai atvēl vīrieši un sievietes

⁸

Sabiedrība tuvplānā (*Society at a Glance*) 2011 — ESAO sociālie rādītāji, 12. un 22. lpp., ESAO.

Avots: "Sabiedrība tuvplānā 2011 — ESAO sociālie rādītāji"⁹

Turklāt Eurofound 2011. gada ziņojumā¹⁰ ir secināts, ka apmēram 80 % laika, kas pavadīts rūpējoties par cilvēkiem ar invaliditāti vai apgādībā esošiem veciem cilvēkiem, atvēl neoficiālie aprūpes nodrošinātāji, jo īpaši no tās pašas mājsaimniecības vai kāds no draugiem vai kaimiņiem, tādējādi neietekmējot valsts tēriņus. Lai gan neoficiāls aprūpes nodrošinātājs var saņemt neoficiālus maksājumus no aprūpējamās personas, tas neatbilst darba devēja un darbinieka attiecībām.

Tomēr sieviešu nodarbinātības līmeņa paaugstināšanās (no 51,2 % 1997. gadā līdz 58,2 % 2010. gadā) nozīmē, ka sievietes pavada mazāk laika mājās un ka ir vēlreiz jāpārdomā neoficiālā bērnu un vecu cilvēku aprūpe mājsaimniecībās, kā arī mājsaimniecības darbi. Tradicionālo atbalstu veciem cilvēkiem mājsaimniecībās var mazināt arī pieaugošais laulības šķiršanas gadījumu skaits¹¹. Par 1970.–2007. gada laikposmu pieejamie dati liecina, ka šī tendence bija izplatīta visā Eiropā un ka bija vērojamas konkrētas atšķirības starp vairākām dalībvalstīm. ES līmenī absolūtais laulības šķiršanas rādītājs¹² ir palielinājies no 0,9 % 1970. gadā līdz 2,1 % 2007. gadā, un vislielākais laulības šķiršanas gadījumu skaits bija Apvienotajā Karalistē, Austrijā, Beļģijā, Dānijā, Luksemburgā, Nīderlandē, Somijā, Zviedrijā un Vācijā.

Otrajā pētījumā par dzīves kvalitāti Eiropā attiecībā uz ģimenes dzīvi un darbu¹³ tika uzsvērts, ka pārmērīgas darba slodzes sajūta vai nu profesionālo, vai ģimenes pienākumu dēļ galu galā ievērojami mazina apmierinātību ar dzīvi. Arī piektais pētījums par darba apstākļiem Eiropā¹⁴ apliecināja, ka gandrīz vienai piektdaļai darbinieku Eiropā ir grūtības sasniegt apmierinošu līdzsvaru starp darbu un privāto dzīvi. Sievietes, kuras strādā labi apmaksātu pilnas slodzes darbu ārpus mājām, izjūt nelīdzsvarotību starp darbu un privāto dzīvi un ir biežāk neapmierinātas ar dzīvi nekā sievietes, kuras strādā tikai mājās. Tā kā sieviešu nodarbinātība ir mūsu ekonomiskās labklājības svarīga daļa, būtu jāievieš labāki apstākļi, lai veicinātu lielāku līdzsvaru starp darbu un privāto dzīvi un atbalstītu sieviešu iesaistīšanos darba tirgū.

⁹ Var nošķirt šādus aprūpes veidus: fiziskā aprūpe, bērnu izglītojošā un izklaidējošā aprūpe, kā arī pārbraucieni, kas saistīti ar jebkuru no šīm abām kategorijām, piemēram, bērna vešana uz skolu, pie ārsta vai uz sporta nodarbībām.

¹⁰ <http://www.eurofound.europa.eu/publications/htmlfiles/ef1093.htm>

¹¹ Demogrāfijas ziņojums par 2010. gadu, 68. lpp., <http://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=6824&langId=en>

¹² Laulības šķiršanas gadījumu skaita īpatsvars gadā attiecībā pret vidējo iedzīvotāju skaitu konkrētajā gadā (Eurostat).

¹³ Otrais pētījums par dzīves kvalitāti Eiropā — Ģimenes dzīve un darbs, Eurofound (2010. gada marts).

¹⁴ Piektais pētījums par darba apstākļiem Eiropā, 2010. gads: <http://www.eurofound.europa.eu/pubdocs/2010/74/en/3/EF1074EN.pdf>

Labi izvietotai bērnu aprūpes iestāžu infrastruktūrai ir izšķirīgi svarīga nozīme sieviešu nodarbinātības līmeņa paaugstināšanā un stratēģijā “Eiropa 2020” saskaņotā nodarbinātības pamatmērķa¹⁵ sasniegšanā. Bērnu aprūpes iestāžu gadījumā izdevumi būtu jāuzskata par ieguldījumu nākotnē. Kvalitatīva bērnu aprūpe var palīdzēt pilnveidot mazu bērnu (jo īpaši no nelabvēlīgām ģimenēm) prasmes un mācīšanās spējas. Kopumā ģimenēm ir iespēja izvēlēties starp dienas bērnudārza pakalpojumu izmantošanu, maksāšanu kādam, kurš parūpēsies par to bērniem individuāli mājās, ģimenes locekļu iesaistīšanu vai aprūpi pašu spēkiem. Izvēle ir atkarīga no pakalpojumu cenām un vietu pieejamības. Attiecīgi šo kritēriju izvēle ietekmēs nodarbinātības līmeni. Kopumā oficiālās BA un IA trūkumu varētu kompensēt neoficiāla kārtība, kas atbalsta pakalpojumu izmantotāju, bet ne sniedzēju, iesaistīšanos oficiālā nodarbinātībā.

2.1. Valsts iestāžu atbalsts bērnu aprūpei un ilgtermiņa aprūpei

Dalībvalstu līmenī valsts iestādes atbalsta BA un IA atbilstoši sociālās rīcībpolitikas mērķiem, jo šiem pasākumiem ir būtiska nozīme sociālajā iekļaušanā un tie ir priekšnosacījums sieviešu iesaistīšanās palielināšanai darba tirgū. Valsts intervence BA un IA organizēšanā un finansēšanā tiek īstenota, lai visiem nodrošinātu piekļuvi augstas kvalitātes pakalpojumiem neatkarīgi no pārticības līmeņa vai ienākumiem, kā arī nodrošinātu pakalpojumu sniegšanas sistēmu ilgtermiņa.

Valsts iestādes vai nu sniedz pakalpojumus tieši, vai arī atbalsta privātos šādu pakalpojumu sniedzējus (peļņas vai bezpeļņas), vienlaikus nodrošinot atbilstību ES valsts atbalsta noteikumiem. Bieži vien tādu vecu cilvēku aprūpe mājās, kuru vidū veselības problēmu vai invaliditātes rādītāji ir augstāki, un personu ar invaliditāti aprūpe mājās ir jāpapildina ar māsaimniecības pakalpojumiem.

Arī valsts iestādes var atbalstīt pieprasījuma pēc BA un IA apmierināšanu, piešķirot apgādājamo pabalstus (piemēram, Vācijā, Itālijā un Francijā), ģimenes pabalstus vai nodokļu samazinājumus par izmaksām, kas rodas aprūpes pakalpojumu sniegšanā¹⁶.

Vecu cilvēku aprūpe

IA pakalpojumi ir nepieciešami cilvēkiem, kuriem ir vajadzīga palīdzība, lai viņi varētu veikt ikdienas darbības, piemēram, piecelties no gultas, paēst, nomazgāties, apģērbties, doties gulēt vai izmantot tualeti. IA sniedz vai nu neoficiāli (sk. iepriekšējo sadaļu), vai arī oficiāli — to dara aprūpes asistenti. Oficiālā aprūpe tiek nodrošināta mājās vai specializētās iestādēs (piemēram, aprūpes centros un pansionātos), un parasti daļu no izmaksām sedz valsts iestādes.

Dažās dalībvalstīs vairākus gadus ir bijuši pieejami mājās sniegti pamatoti vispusīgi aprūpes pakalpojumi, un sabiedrības vajadzības pēc IA tiek pilnīgi apmierinātas oficiālajā sistēmā. Citās dalībvalstīs, kurās ir vairāk uz ģimeni vērsta tradīcijas, vispusīga pieeja ilgtermiņa aprūpei ir sākusi attīstīties tikai samērā nesen. Turpretī vēl citās dalībvalstīs liela daļa cilvēku nesaņem oficiālās aprūpes pakalpojumus un paļaujas vienīgi uz neoficiālo aprūpi¹⁷.

¹⁵ “Panākumi sieviešu un vīriešu līdztiesības veicināšanā”, Komisijas dienestu darba dokuments, vēl jāpublicē.

¹⁶ Francijā papildu nodokļu atbrīvojumi ir ieviesti par vecu cilvēku aprūpi (individuālais pašpārvaldes piešķirums — *APA*) un līdz trīs gadiem vecu bērnu aprūpi atkarībā no vecāku ienākumiem (piešķirums par maziem bērniem — *APJE*).

¹⁷ Izvilks no ziņojuma par projektu “Patstāvīga dzīve mājās — reformas vecu cilvēku un cilvēku ar invaliditāti mājas aprūpes organizācijā un pārvaldībā deviņās Eiropas valstīs”, *LIVINDHOME* <http://www.sfi.dk/livindhome-7284.aspx>.

Bērnu aprūpe

Ģimeņu vajadzības un bērnu pieskatīšanas pakalpojumu piedāvājums mainās atkarībā no bērnu vecuma (dzemdību/ bērna kopšanas atvaļinājums, laikposms no dzemdību/ bērna kopšanas atvaļinājuma līdz obligātās izglītības apguves uzsākšanai un obligātās izglītības apguves laikposms). Pieejami augstas kvalitātes BA pakalpojumi par saprātīgu maksu ir ļoti svarīgi strādājošiem vecākiem. Tomēr visā Eiropā BA pakalpojumu pieejamība, kvalitāte un maksa ievērojami atšķiras. Eiropas Savienības statistikas dati attiecībā uz ienākumiem un dzīves apstākļiem (*EU-SILC*) liecina, ka dažās valstīs ir spēkā plaša oficiāla aprūpes sistēma (ieskaitot pirmsskolas izglītību), savukārt citas vairāk paļaujas uz citām sistēmām (piemēram, aprūpi nodrošina aukles un/vai ģimene, draugi vai kaimiņi). Vecumā grupā no dzimšanas brīža līdz diviem gadiem oficiālo BA sistēmu izmantošanas īpatsvars svārstās no 73 % Dānijā līdz tikai 2 % Čehijas Republikā un Polijā¹⁸. Vīriešu un sieviešu līdztiesības stratēģijas ietvaros Komisija ziņos par dalībvalstu panākumiem attiecībā uz bērnu aprūpes iestādēm.

Pieprasījumu pēc BA ietekmē tas, cik aktīvi vecāki (mātes) iesaistās darba tirgū, faktiskais nostrādāto nepilnas slodzes darba stundu skaits, bezdarba līmenis, bērna kopšanas atvaļinājuma ilgums, skolas darba laiks un alternatīvu, piemēram, vecvecāku un/vai citu neoficiālo sistēmu, pieejamība¹⁹.

2.2. IMP, ko sniedz nedeklarēti darbinieki

Bez valsts atbalsta oficiāla nodarbinātība IMP izmaksā diezgan dārgi lielākajai daļai sabiedrības, un oficiālais IMP tirgus (sk. 2.2. punktu) ir diezgan ierobežots. Tāpēc ievērojamu daļu IMP neoficiāli sniedz nedeklarēti darbinieki. Tā iemesls acīmredzami ir atšķirība starp pakalpojuma izmantotāja neto algu un pakalpojuma sniedzēja izmaksām, kas rodas saistībā ar darbībām, kuras izmantotājs var īstenot pats.

Nedeklarēta darba izplatību tā specifikas dēļ ir ļoti grūti novērtēt. Ir veikts vien ierobežots skaits pētījumu, lai gūtu lielāku skaidrību par nedeklarēta darba izplatību ES. Šajā saistībā 2007. gada oktobrī tika publicēts īpašs Eiroparometrs (Nr. 284) "Nedeklarēts darbs Eiropas Savienībā"²⁰, kura pamatā bija tiešs apsekojums, kas veikts, intervējot 26 755 ES pilsoņus vecumā no 15 gadiem, kuri dzīvo 27 ES dalībvalstīs. Apsekojumā nedeklarēta darba definīcija attiecās ne tikai uz darbu, ko veic par samaksu, bet tā ietvēra arī darbu, ko veic par samaksu natūrā. Pēc apsekojuma datiem, 11 % 27 ES valstu iedzīvotāju atzina, ka viņi ir pirkuši preces vai pakalpojumus, kas saistīti ar nedeklarētu darbu. No tiem 17 % pircēju norādīja, ka ir pirkuši mājtsaimniecības pakalpojumus (piemēram, dārzkopības, mājas uzkopšanas, bērnu un vecu cilvēku aprūpes pakalpojumus), un 8 % — individuālos pakalpojumus (piemēram, friziera vai privātskolotāja pakalpojumus); tas atbilst attiecīgi 7,7 miljoniem un 3,5 miljoniem cilvēku.

Ja ņem vērā šos rādītājus un faktu, ka Eiropā ir aptuveni 410 miljoni iedzīvotāju vecumā no 15 gadiem, ir iespējams secināt, ka nedeklarētu darbu ir izmantojis 45,1 miljons²¹ cilvēku. Tā

¹⁸ Pārskats par 30 Eiropas valstīm, 2009. gads

<http://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=en&catId=89&newsId=545&furtherNews=yes>

¹⁹ Agrīnā pirmsskolas izglītība un aprūpe. Kā mūsu bērniem nodrošināt vislabākos priekšnoteikumus nākotnei, COM(2011) 66 galīgā redakcija.

²⁰ http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_284_en.pdf

²¹ Šis ir nedeklarēta darba izmantotāju skaits, piemēram, 11 % no 410 miljoniem.

kā nedeklarēti darbinieki parasti nestrādā pilnu slodzi²², potenciālais šādu darbinieku skaits mājsaimniecības pakalpojumu jomā tiek lēsts 1 miljona apmērā. Tā ir pieticīga aplēse, ņemot vērā iespējamību, ka apsekojumos netiek ziņots par visiem nedeklarēta darba gadījumiem.

Tomēr šī uz Eirobarometru balstītā prognoze, iespējams, pārāk zemu novērtē reālo situāciju. Patiesībā nesenie dati no Vācijas un Itālijas²³ vien, šķiet, pārsniedz šo aplēsi. Vācija ir viena no dalībvalstīm, kurās ir vislielākais neoficiālās nodarbinātības īpatsvars privātmājās, jo tiek pieņemts, ka 90–95% no šiem pakalpojumiem privātmājās tiek sniegti neoficiāli. Šajā rādītājā ir ietverta nelegālo migrantu neoficiālā nodarbinātība, kā arī neoficiālais darbs, ko veic kaimiņi, draugi un paziņas. Neoficiālais darbs ir sevišķi izplatīts vecu cilvēku mājsaimniecībās, kurās nodarbināti vismaz 500 000–600 000 neoficiālu mājsaimniecības darbinieku. Arī Itālijā ir augsts neoficiālās nodarbinātības īpatsvars privātās mājsaimniecībās, kurās lielāko daļu mājsaimniecības darbu veic nelegālie imigranti. Migrantu–aprūpes darbinieku (ko dēvē par “*badanti*”²⁴) faktiskais skaits, ņemot vērā šīs parādības specifiku, nav zināms. Tomēr tas tiek lēsts no 0,7 līdz 1 miljonam, kas ir daudz vairāk nekā darbinieku skaits oficiālās aprūpes nozarē²⁵.

2.3. Valsts atbalsts IMP sniegšanai, lai izskaustu nedeklarētu darbu

Ņemot vērā nedeklarēta darba lielo īpatsvaru IMP nozarēs, valsts iestādes var apsvērt intervenci, lai veicinātu IMP sniegšanu oficiālajā ekonomikā. Šāda intervence var attiekties gan uz aprūpi, gan mājsaimniecības darbiem.

Tā varētu konkrēti izpausties kā tieša intervence attiecībā uz cenu, ko maksā izmantotājs, piemēram, ieviešot pakalpojumu kuponus, kuri paredzēti konkrētu pienākumu veikšanai. Patērētājs maksā tikai daļu no reālās cenas (kas ir līdžīga maksai “melnajā tirgū”), un starpību maksā valsts iestādes.

Pakalpojumu kupons ir viens no instrumentiem, kas uzlabo pieprasījuma maksātspēju. Tas ir arī interesants līdzeklis, jo ir elastīgs un ērti izmantojams. Izmantošanas ērtums ir sevišķi svarīgs veciem cilvēkiem (arī apgādājamiem), kuriem ir vajadzīga palīdzība. Pakalpojumu kuponi vienkāršo administratīvās procedūras, ļauj nepārtraukti kontrolēt, kam tie ir piešķirti, un veicina vietējās uzņēmējdarbības attīstību. Tie arī ļauj izsekot finansēm, tādējādi atvieglojot izmaksu un atpelnīšanas novērtēšanu (sk. 3.2. punktu).

Francijā ir spēkā *CESU* kuponu²⁶ sistēma (šādus kuponus mājsaimniecības var saņemt no bankas vai kā pabalstu no saviem darba devējiem)²⁷, kuras mērķis ir radīt oficiālas darba vietas privātās mājsaimniecībās. “*Borlo plānā*” 2005. gadā vienlaikus tika izvērtēti vairāki ar individuālajiem pakalpojumiem saistīti rīcībpolitikas jautājumi — darba tiesības, tiesību akti sociālās aizsardzības jomā, kvalitātes kontrole un organizatoriski jautājumi²⁸. Rezultātā laikposmā no 2005. līdz 2009. gadam Francijai, veicot sociālās iemaksas privātās

²² Pamatojoties uz vidējo stundu skaitu, kas ir 200 stundas gadā vienam nedeklarētam darbiniekam (apmēram 1/8 no pilnslodzes darbinieka vidējā darba laika).

²³ <http://www.iwak-frankfurt.de/documents/brochure/april2011.pdf>

²⁴ Galvenokārt migrantes, kas bieži vien dzīvo kopā ar apgādājamu vecāku cilvēku un bieži strādā “pelēkajā tirgū” bez uzturēšanās atļaujas.

²⁵ <http://www.iwak-frankfurt.de/documents/brochure/april2011.pdf>

²⁶ *CESU* kupons (*Cheque Emploi Service Universel*) <http://www.cesu.urssaf.fr/cesweb/home.jsp>

²⁷ Attiecībā uz priekšfinansētu pakalpojumu kuponu principu sk. “*Le cheque-service, un instrument pour le développement des services de proximité*”, *Fondation Roi Baudouin, Belgique*, 1994. gada oktobris.

²⁸ <http://www.travail-emploi-sante.gouv.fr/actualite-presse/42/dossiers-de-presse/46/presentation-du-plan-de.82.html>

mājsaimniecībās, izdevās radīt 500 000 jaunu darba vietu, galvenokārt iedzīvotāju grupām, kas atradās uz darba tirgus “robežas”. Tādējādi neoficiālo nodarbinātību varēja samazināt par 70 %²⁹. Mājsaimniecībām ir arī iespēja būt par mājsaimniecības darbinieku tiešajiem darba devējiem, izmantojot vienkāršotas administratīvās procedūras³⁰. Mājsaimniecības pakalpojumu tirgus vērtība 2009. gadā bija 16 miljardi euro. Kopš 1987. gada ir spēkā īpašs “70+ noteikums”, lai nostiprinātu vecu cilvēku vajadzības un nodrošinātu, ka privātai mājsaimniecībai, kuras locekļi ir 70 gadus veci un vecāki, nav jāmaksā sociālās iemaksas par tieši nodarbinātiem darbiniekiem.

Vācijā ir vairāki instrumenti, kas atbalsta oficiālas nodarbinātības radīšanu šajā nozarē, piemēram, iestāde “*Mini-jobs*”, kas ļauj privātām mājsaimniecībām izmantot vienkāršotu procedūru savu mājsaimniecības darbinieku reģistrēšanai (“*Haushaltsscheckverfahren*”). Mājsaimniecības darbinieki var nopelnīt līdz 400 euro mēnesī, un mājsaimniecībām kā darba devējiem ir pieejamas samazinātas nodokļu likmes par sociālās nodrošināšanas iemaksām (nemainīgas 14,34 % likmes iemaksas, kurās kā svarīgākās pozīcijas ir iekļauti veselības, pensiju un nelaiemes gadījumu apdrošināšanas izdevumi)³¹.

Austrijā³² neoficiāls darbs privātās mājsaimniecībās tradicionāli ir izplatīts, izņemot IA. Šajā valstī 2007. gadā stājās spēkā tiesību aktu stratēģija, kas vērsta uz ilgtermiņa palīdzību privātās mājsaimniecībās un ar kā palīdzību veiksmīgi izdevās divu gadu laikā samazināt neoficiālo (migrantu) nodarbinātību vecu cilvēku mājsaimniecībās par 80 %. Citās mājsaimniecības pakalpojumu jomās lielāko daļu darba joprojām veic neoficiāli. Arī Austrija ieviesa kuponu sistēmu, lai veicinātu oficiālo nodarbinātību, tomēr gadā tiek pārdots tikai 1000 kuponu. To varētu izskaidrot ar faktu, ka šo kuponu izmaksas mājsaimniecībām ir augstākas nekā pašreizējā neoficiālā tirgus cena par šiem pakalpojumiem.

3. DARBA TIRGUS UN RĪCĪBPOLITIKAS PROBLĒMAS

3.1. Labāks līdzsvars starp darbu un privāto dzīvi

Lai līdz 2020. gadam 20–64 gadus vecu iedzīvotāju nodarbinātības līmeni paaugstinātu līdz 75 %, dalībvalstīm īpaša prioritāte būs jāpiešķir tam, lai veicinātu sieviešu iesaistīšanos darbā un uzlabotu vispārējo līdzsvaru starp darbu un privāto dzīvi.

Pēc jaunākajām prognozēm, to eiropiešu skaits, kuri būs 65 gadus veci un vecāki, nākamajos 50 gados gandrīz divkāršosies, palielinoties no 87,5 miljoniem 2010. gadā līdz 152,6 miljoniem 2060. gadā³³. Tajā pašā laikā darbības vecuma iedzīvotāju skaits, kas vairākus gadu desmitus nepārtraukti palielinājās, sāk samazināties.

IA nodrošināšanā, palielinoties sieviešu un gados vecāku darbinieku nodarbinātībai, neoficiālo darba vietu skaits nākamajos gados un desmitgadēs samazināsies. Padziļināta demogrāfisko tendenču analīze attiecībā uz nākamajām desmitgadēm liecina par gados visvecāko un vecu cilvēku atbalsta attiecības (*Oldest Old Support Ratio*) samazinājumu (sk. 2. attēlu) (*OOSR*: 50–74 gadi / vecāki par 85 gadiem). Lai izpildītu prasības pēc IA, arvien

²⁹ Sk. 25. zemsvītras piezīmi.

³⁰ <http://www.fepem.fr/>

³¹ Sk. 25. zemsvītras piezīmi.

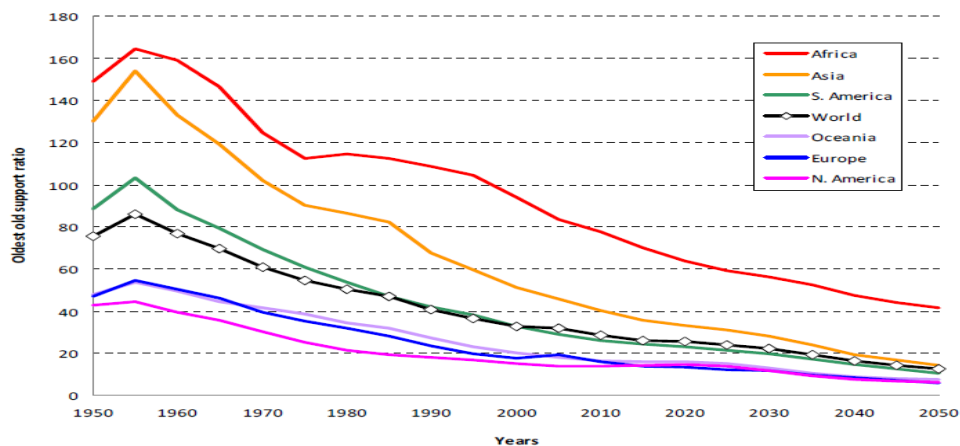
³² Sk. 25. zemsvītras piezīmi.

³³ 2012. gada ziņojums par novecošanu, 20. lpp.:

http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/european_economy/2011/pdf/ee-2011-4_en.pdf

svarīgāka nozīme būs aprūpētāju pieņemšanai darbā ārpus ģimenes loka. Nesenā uz Apvienoto Karalisti vērstā pētījumā³⁴ tika secināts, ka ir maz ticams, ka intensīvas neoficiālās aprūpes piedāvājums, ko veciem cilvēkiem ar invaliditāti nodrošina viņu pieaugušie bērni, nākamajos gados varēs apmierināt pieprasījumu.

2. attēls. *Visvecāko un vecu cilvēku atbalsta attiecība — OOSR*

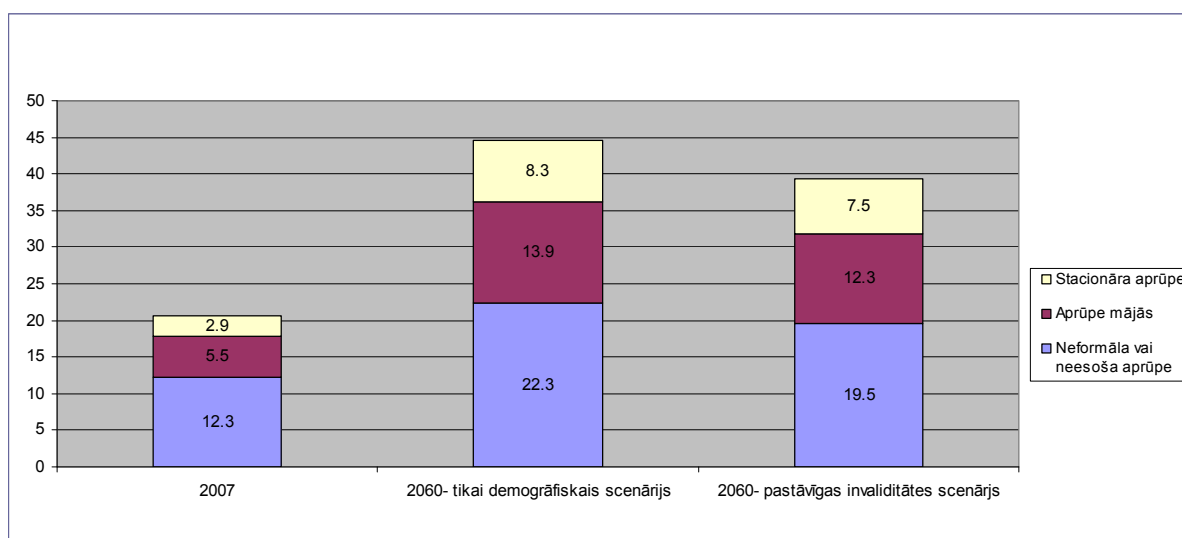

Avots: 2008. gads; Pickard et al., 2009. gads

Lai noskaidrotu to cilvēku skaitu, kam nākotnē būs vajadzīga IA, ir nepieciešams precīzi izanalizēt IA pamatfaktoros, piemēram, fizisko aktivitāšu ierobežojumus, invaliditāti vai to izraisošās slimības vai stāvokļus. Ne vienmēr ir viegli pierādīt skaidru un precīzu saistību starp visiem šiem faktoriem. Izpēte liecina, ka galvenais IA vajadzības noteicošais faktors ir invaliditāte, kas ir saistīta ar sabiedrības vecuma struktūru un konkrētu slimību un stāvokļu izplatību. Pamatojoties uz šo secinājumu un iepriekš minētajām demogrāfiskajām tendencēm (jo īpaši par 80 gadiem vecāku iedzīvotāju skaita pieaugumu), ir veikta ekstrapolācija, lai aprēķinātu IA saņēmēju potenciālo skaitu (sk. 3. attēlu).

3. attēls. *Saņēmēju potenciālais skaits dažādos ilgtermiņa aprūpes apstākļos EU-27 valstīs saskaņā ar alternatīviem scenārijiem.*

³⁴ Avots: 2000/01 un 2001/02 GHS, Government Actuaries Department population and marital status projections, 2001 Census, PSSRU modelling, izvilkums no Pickard et al., 2009. gads.

Avots: Eiropas Komisija/Ekonomikas politikas komiteja (2009.g.)

Papildus pensiju shēmu izmaksām, kas aktīvo iedzīvotāju skaita samazināšanās dēļ varētu kļūt grūtāk sedzamas, novecošana nenovēršami radīs palielinātu spiedienu uz valdībām sociālo pakalpojumu sniegšanas ziņā³⁵. Šīs izmaiņas izraisīs māsaimniecības pakalpojumu piedāvājuma samazināšanos, un palielināsies atšķirība starp vajadzību pēc aprūpes un oficiālās aprūpes piedāvājumu. Rezultātā palielināsies risks, ka māsaimniecības varētu nolīgt nedeklarētus darbiniekus, kas tām palīdzēs šo darbību veikšanā, lai rastu risinājumu to vajadzību apmierināšanai.

3.2. Iespējas radīt darba vietas ar zemām publisko finanšu izmaksām

Ir rūpīgi jāanalizē iespēja īstenot plašāku valsts intervenci attiecībā uz tās varbūtējo ietekmi uz publiskā finansējuma deficīta palielināšanos. Tāpēc ir jāveic padziļināta analīze, lai novērtētu turpmāku iespējamo valsts intervences pasākumu reālās izmaksas. Kā jau minēts, dažādas dalībvalstis jau atbalsta IMP piedāvājumu un pieprasījumu. Lai gan sākotnēji varētu šķist, ka šīs sistēmas izmaksas dārgi valsts budžetam, valsts atgūst daļu no savas intervences izmaksām kā:

- papildu individuālos nodokļus / sociālā nodrošinājuma iemaksas un bezdarbnieka pabalstu samazinājumus, kas saistīti ar darba vietu radīšanu (atpelnoša ietekme);
- ārējus ieguvumus, kuru apjomu ir grūtāk novērtēt un kuri izpaužas kā labāks līdzsvars starp darbu un privāto dzīvi, kas arī veicina lielāku konkurētspēju, jo samazinās stress, darba kavējumi un palielinās ražīgums; iegūti ietaupījumi salīdzinājumā ar alternatīviem risinājumiem (jo īpaši attiecībā uz IA un iespēju veciem cilvēkiem palikt mājās); darba vietu radīšana pakalpojumu sniedzēja vadībai, pakalpojumu darbinieku patēriņa palielināšanās, kopējā pieprasījuma palielināšanās utt. (netieša atpelnoša ietekme).

Beļģijas pakalpojumu kuponi — noderīgs kvantitatīvu datu avots

Pakalpojumu kuponus Beļģijā var izmantot darbībām, ko veic mājās (uzkopšana, veļas mazgāšana un gludināšana, ēst gatavošana un šūšana) un ārpus mājas (iepirkšanās, veļas

³⁵

2009. gada ziņojums par novecošanu: http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/publication14992_en.pdf

gludināšana gludinātavās un palīdzības sniegšana personu pārvešanai īpašos apstākļos). Pagaidām šos kuponus nevar izmantot mājas remontam vai dārzkopībai. Pakalpojuma izmantotājs maksā par pakalpojumu EUR 7,5 stundā, reālās izmaksas ir EUR 20,80, un starpību (EUR 13,30) sedz *RVA/ONEM*³⁶. Papildus piemaksai valsts pārvaldes iestādes ļauj mājsaimniecībām atskaitīt savus ar kuponiem saistītos tēriņus no to ieņēmumiem, kam piemēro nodokļus (cena pēc fiskālajiem atskaitījumiem ir EUR 5,25).

Pamatojoties uz pētījumu³⁷, kas veikts pēc Beļģijas valdības pasūtījuma, sistēmas intervences neto izmaksas ir šādas:

Bruto izmaksas EUR 1 430 432 704

Atpelnošā ietekme EUR 629 734 509

Netiešā atpelnošā ietekme no EUR 418 275 083 līdz EUR 534 575 083³⁸

Neto izmaksas no EUR 382 423 112 līdz EUR 266 123 112

Saskaņā ar šo ziņojumu lietotājs “melnajā tirgū” ir gatavs maksāt EUR 8,59. Tādā gadījumā fiskālos atskaitījumus varētu samazināt un pakalpojuma kupona cenu varētu paaugstināt līdz EUR 8,59. Tas nozīmē, ka izmaksas valsts iestādēm ir EUR 82 478 861 vai kļūst negatīvas (kā ieguvums), proti, - EUR 33 821 139. Kopumā neto izmaksas ir EUR 24 328 861 jeb intervence EUR 304 vērtībā uz vienu darba vietu (80 000 pilnas slodzes darba vietu, kas radītas, īstenojot pakalpojumu kuponu sistēmu). Pieņēmums, ka izmaksas pakalpojumu izmantotājiem ir vienādas ar cenu “melnajā tirgū”, šķiet reāls un loģisks.

Ziņojums arī liecina par interesantu ietekmi, ko rada kuponi, proti, 10,4 % izmantotāju norādīja, ka viņi varētu palielināt savu darba laiku /nodarbinātību, dažus uzdevumus uzticot citiem pakalpojumu sniedzējiem ar pakalpojumu kuponu izmantošanas starpniecību, un 0,6 % izmantotāju norādīja, ka viņi varētu vēlreiz iesaistīties darba tirgū, jo viņiem ir iespēja strādāt apmaksātu darbu tā vietā, lai atvēlētu laiku mājsaimniecības darbiem. No visiem pakalpojumu izmantotājiem 10,8 % atzina, ka tad, ja nebūtu pakalpojumu kuponu, viņiem vajadzētu samazināt savu darba laiku.

Valsts iestādēm vajadzētu būt plašam priekšstatam par izmaksām, jo bieži vien nodaļa, kas iegulda, un nodaļa, kas saņem pabalstus, ir atšķirīgas. Tas palīdzēs izprast, kādas ir reālās neto izmaksas, kas rodas, atbalstot darba vietu radīšanu šajā nozarē. Tāpat ir vajadzīgs arī vispusīgs priekšstats par pabalstu saņēmējiem. Piemēram, nodokļu samazināšanas mehānisms ir izdevīgs ģimenēm ar augstu ienākumu līmeni, savukārt ģimenēm ar ļoti zemu ienākumu līmeni izdevīgi ir atbrīvojumi no līdzmaksājumiem, kā rezultātā ģimenēm ar vidēju ienākumu līmeni ir jāsedz salīdzinoši lielāka saistošās sistēmas finansiālā sloga daļa³⁹.

Apsverot valsts finansiālā atbalsta sniegšanu attiecībā uz IMP piedāvājumu un/vai pieprasījumu, būtu jāņem vērā arī šo pakalpojumu stabilas attīstības ilgtermiņa ietekme.

³⁶ *RVA (Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening)/ONEM (Office national de l'emploi).*

³⁷ *IDEA CONSULT “EVALUATION DU REGIME DES TITRES-SERVICES POUR LES SERVICES ET EMPLOIS DE PROXIMITE 2010”:* http://www.ideaconsult.be/index.php?option=com_content&view=article&id=48&Itemid=54&projid=277

³⁸ *IDEA* ziņojuma 114. lappuse, sk. 37. zemspvītras piezīmi.

³⁹ ES Ekspertu grupa dzimumu līdztiesības un nodarbinātības jautājumos, Vecu cilvēku ilgtermiņa aprūpe. Nosacījumi un pakalpojumu sniedzēji 33 Eiropas valstīs.

Vienkārša ekstrapolācija vienmēr ir jāveic piesardzīgi. Tomēr, ņemot vērā iepriekšējos secinājumus (ar demogrāfiju saistītās vajadzības, vienkāršās profesijas, ierobežotas fiskālās neto izmaksas), lai atspoguļotu potenciālās darba iespējas, ko palielināta atbalsta piešķiršana IMP varētu radīt ES mērogā, noderīgi var būt daži pamataprēķini:

- Beļģijas sistēmu ekstrapolējot uz ES (ņemot vērā iedzīvotāju skaitu attiecīgi Beļģijā un ES un to vienkārši reizinot ar 50), rezultātā var iegūt 1,2 miljardu euro neto izmaksas 4 miljoniem jaunu darba vietu mājsaimniecības pakalpojumu nozarē.

Ja katra pašlaik nodarbinātā persona (kopā to ir 215 000 000) uzticētu ārējiem pakalpojumu sniedzējiem tikai vienu stundu nedēļā (salīdzinājumā ar vidēji 2,5 stundām, ko pieaugušie eiropieši katru dienu velta mājsaimniecības darbiem, kā norādīts 2.1. sadaļā), varētu radīt gandrīz 5,5 miljonus jaunu darba vietu⁴⁰.

3.3. Pakalpojumu un darba kvalitāte

IMP nozarē strādājošie parasti ir sievietes, kas strādā galvenokārt nepilnu slodzi, ar samērā zemu prasmju līmeni un bieži vien no migrantu vides. Bieži vien tās kā darba ņēmējas tieši nodarbina ģimenes, kas to dara neregulāri, un tādējādi var tikt ietekmēta pakalpojuma kvalitāte, jo īpaši, ja runa ir par aprūpes pakalpojumiem. Lai nodrošinātu pakalpojumu kvalitāti, darbiniekiem būtu vajadzīgs stabils darbs ar noteiktu minimālo darba stundu skaitu, atbilstošas prasmes un labi darba apstākļi. Tāpēc valsts intervence varētu būt pamatota attiecībā uz konkrētiem pakalpojumu kvalitātes aspektiem.

Kvalitāte

Sociālā platforma⁴¹ savos ieteikumos “nodrošināt sociālo un veselības aprūpes pakalpojumu kvalitāti” ierosina “kvalitāti definēt vietējā līmenī, kas ir vistuvākais pakalpojumu izmantotājiem”. Ir svarīgi ievērot izmantotāja vajadzības (dzimumu, vecumu, reliģisko pārliecību, etnisko izcelsmi u. c.), un šajā ziņā būtu jānodrošina apmācība.

Eiropas Sociālā tīkla uzsāktā projektā attiecībā uz mainīgajām attiecībām starp veciem cilvēkiem paredzētu pakalpojumu finansētājiem, sniedzējiem un izmantotājiem Eiropā⁴² ir ierosināts ieviest kontroles mehānismus, lai novērtētu un kontrolētu sniegto pakalpojumu kvalitāti, un dalībvalstīm nodrošināt, ka personas, kas nodarbina nelegālos migrantus, tiek sodītas atbilstoši Direktīvai 2009/52/EK. Tas būtu jāattiecinā uz atsevišķām organizācijām, aģentūrām vai dienestiem. Kvalitātes rādītāji vēl ir jāizstrādā.

Šajā saistībā noderīgs instruments BA un IA kvalitātes veicināšanā ir iepriekš minētā Brīvprātīgā Eiropas kvalitātes sistēma sociālo pakalpojumu jomā⁴³ — tā nosaka kvalitātes principus, kas attiecas uz iezīmēm, kurām būtu jāpiemīt pakalpojumam, lai varētu pielāgoties pakalpojumu izmantotāja daudzajām vajadzībām un cerībām, un uz pakalpojumu sniegšanas dažādajiem aspektiem (pieejamība, izmantojamība, izdevīgums cenas ziņā, koncentrēšanās uz personu, vispusīgums, nepārtrauktība, koncentrēšanās uz rezultātiem, pakalpojuma izmantotāju tiesību ievērošana, līdzdalība un tiesību nostiprināšana, partnerība, laba

⁴⁰ 215 000 000 stundu / 40 st.

⁴¹ http://cms.horus.be/files/99907/MediaArchive/Policies/SocialPlatform_Nine_Principles_EN.pdf

⁴² <http://www.esn-eu.org/commissioning-for-quality/index.htm>

⁴³ Sk. 2. sadaļu un 7. zemsvītras piezīmi.

pārvaldība, labi darba apstākļi un darba vide / ieguldījumi cilvēkkapitālā, pienācīga fiziskā infrastruktūra). Tā arī iesaka darbības kritērijus, kas varētu būt noderīgi sociālo pakalpojumu kvalitātes uzraudzībā un novērtēšanā. Turklāt minētā sistēma arī skaidri formulē metodoloģiskos elementus kvalitātes instrumentu (standartu vai rādītāju) izstrādei valsts vai vietējā līmenī.

Kā ES Augsta līmeņa darba grupa invaliditātes jautājumos ir ierosinājusi savā nostājas dokumentā par vispārējas nozīmes sociālajiem pakalpojumiem, lai pakalpojumu sniegšanu varētu ilgtspējīgi uzticēt ārējiem pakalpojumu sniedzējiem, ir vajadzīga augsta aprūpes un arī mājsaimniecības darbu kvalitāte⁴⁴. Tāpat ir vajadzīgi arī saistoši kvalitātes standarti un atbilstoši valsts kontroles mehānismi.

Prasmis un apmācība

Stratēģijas “Eiropa 2020” pamatiniciatīva “Jaunu prasmju un darba vietu programma” atbalsta dalībvalstu iniciatīvas tādu prasmju atzīšanai, kas iegūtas aprūpes nodrošināšanā apgādājamiem radniekiem.

BA un IA nav vajadzīgas tik augstas tehniskās prasmes kā, piemēram, profesionālo veselības aprūpes pakalpojumu sniegšanā. Tāpēc šāda veida aprūpe var būt pievilcīga iespēja, kas ļauj cilvēkiem nostiprināt savu stāvokli darba tirgū, vienlaikus nodrošinot iespējas vēlāk prasmes uzlabot vai, iespējams, pilnveidot. Vajadzētu būt pieejamām apmācības iespējām, lai nodrošinātu šādu prasmju uzlabošanu, un aprūpētājiem vajadzētu būt iespējai iziet sertifikācijas procesu. Šajā ziņā ir jāuzlabo sadarbība starp darbu un apmācībām⁴⁵, lai veicinātu “ikdienējas un neformālās izglītības” atzīšanu.

Piemēram, nesējā Komisijas paziņojumā par bērnu aprūpi⁴⁶ liels uzsvars ir likts uz vajadzību nodrošināt labāku BA personāla kvalifikāciju.

Eiropas sociālie partneri uzkopšanas nozarē 1996. gadā parakstīja kopēju memorandu par jauniem nodarbinātības avotiem⁴⁷, kurā tie uzsvēra prasmju uzlabošanas un darba apstākļu kvalitātes nozīmīgumu mājās veicamo uzkopšanas darbību pilnveidošanā.

Tehnoloģija

IMP uzticēšana ārējiem pakalpojumu sniedzējiem varētu uzlabot šādu darbību ražīgumu, pamatojoties uz tehnoloģiju efektīvāku izmantošanu un ieguldījumiem apmācībā, jo pakalpojumu uzticēšana ārējiem pakalpojumu sniedzējiem parasti ir saistīta ar specializāciju.

CARICT projekts⁴⁸, ko koordinē Komisijas *JRC-IPTS*, vairākās dalībvalstīs ES līmenī sistemātiski ir novērtējis 52 uz IKT balstītas prakses veidus attiecībā uz aprūpi mājās no izmaksu un rentabilitātes viedokļa. Dalībvalstis varētu dalīties iedvesmojošā paraugpraksē (piemēram, *SOPHIA* (DE), *CAMPUS* (IT) un *E-Care* (IT)). Tehnoloģiju var izmantot, lai efektīvi atbalstītu apmācību un sertifikāciju plašā mērogā, organizētu darba tirgus (piemēram,

⁴⁴ <http://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=4483&langId=en>

⁴⁵ Briges komunikē: http://ec.europa.eu/education/lifelong-learning-policy/doc/vocational/bruges_lv.pdf

⁴⁶ http://ec.europa.eu/education/school-education/doc/childhoodcom_lv.pdf

⁴⁷ http://ec.europa.eu/employment_social/dsw/public/actRetrieveText.do?id=10713

⁴⁸ <http://is.jrc.ec.europa.eu/pages/EAP/eInclusion/carers.html#projects>

FEPEM (FR)), radītu jaunas brīvprātīgā darba iespējas, uzlabotu aprūpes darba pievilcīgumu un palīdzētu aprūpētājiem līdzsvarot aprūpes un citas darbības.

Informācijas un komunikācijas tehnoloģijas var nodrošināt tālmācības un pašmācības iespējas aprūpētājiem, kam aprūpes pienākumu dēļ ir ļoti ierobežots brīvais laiks un mobilitāte, lai apmeklētu regulārus mācību kursus klātienē (piemēram, *City and Guilds — Learning for Living; Caring with Confidence* Apvienotajā Karalistē, *Coidanet* Spānijā, *Aspasia* Itālijā)⁴⁹. IKT var arī atbalstīt prasmju sertifikāciju plašā mērogā.

4. TURPMĀKĀ RĪCĪBA

Ņemot vērā demogrāfijas attīstības paredzamo ietekmi uz mūsu sabiedrību, Eiropas darba tirgiem ir jākļūst iekļaujošākiem, un ir jāpaaugstina nodarbinātības līmenis. Šajā ziņā IMP piedāvā ievērojamas iespējas, kas ļauj uzlabot līdzsvaru starp darbu un privāto dzīvi, palielināt ražīgumu un pārvirzīt nedeklarētu darbu uz oficiālo darba tirgu.

Ar šo dokumentu Komisijas dienesti aicina visas ieinteresētās personas iesniegt piezīmes par iespējamiem pasākumiem, kas veicami, lai atrisinātu jaunu darba vietu izveides veicināšanas jautājumu IMP nozarē. Jo īpaši tiek gaidīti viedokļi par:

- veidiem, kā uzlabot nodarbinātības līmeņa novērtēšanu un uzraudzību IMP jomā, ņemot vērā notiekošās krīzes ietekmi, pirktspējas samazināšanos, jautājumus, kas saistīti ar atstumtību no darba tirgus, un iespējamo pozitīvo ietekmi uz MVU izveidi vai izaugsmi;
- pieredzes apmaiņas attīstīšanas lietderību, jo īpaši attiecībā uz instrumentiem, ko izmanto vai plāno izmantot, lai atbalstītu IMP, īpašu uzmanību pievēršot rentabilitātei un nedeklarēta darba samazināšanai;
- veidiem, kā nodrošināt pakalpojumu un darbavietu kvalitāti (vajadzīgās prasmes, darba apstākļi), iespējams, izstrādājot kvalitātes standartus;
- citiem veidiem, kā nodrošināt profesionālāku IMP darbavietu izveidi.

Šis dokuments ir saistošs tikai Komisijas dienestiem, kas iesaistīti tā sagatavošanā. Tā teksts ir sagatavots kā pamats piezīmēm un neskar Komisijas turpmāko lēmumu galīgo redakciju.

Piezīmes var sūtīt uz e-pasta adresi empl-household-services@ec.europa.eu.

Ja nav piekļuves tīmeklim, piezīmes var sūtīt pa pastu uz šādu adresi:

European Commission
Directorate-General for Employment, Social Affairs & Inclusion

⁴⁹ Kluzer S., Redecker C. and Centeno C. (2010) *Long-term care Challenges in an Ageing Society: The role of ICT and Migrants*, JRC IPTS Scientific and Technical Report Series, EUR 24382 EN, pieejams <http://ipts.jrc.ec.europa.eu/publications/pub.cfm?id=3299>

Discussion on Personal and household services
Unit C2
Rue Joseph II 2 - 1040 Brussels - Belgium

Piezīmju iesniegšanas termiņš – 2012. gada 15. jūlijs.